

THE EXAMINING OF THE METAFOR OF THE STUDENTS ABOUT THE VALUE TEACHING IN 4TH GRADE SOCIAL STUDIES

4. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE DEĞER ÖĞRETİMİNE İLİŞKİN ÖĞRENCİLERİN OLUŞTURDUĞU METAFORLARIN İNCELENMESİ¹

Sema BERBER²

Bülent GÜVEN³

Abstract

In this study, it is aimed to examine the metaphors created by students about Respect and Tolerance values within the scope of value education in 4th Class Social Studies course. The study group consisted of 540 students in 6 primary schools in Çanakkale province center who were randomly selected. The study was conducted in accordance with the qualitative research method. Content analysis was used to analyze the data. The most generated metaphors in the category of respect say elders category and or love met metaphors. The most metaphor produced codes were "close environment" and "feeling in codes. Among the metaphors that were created, it was thought that the value of tolerance could be caused by the lack of repetition of the value of tolerance and the more abstract perception of the concept. The fact that the participants still continue to be present during the concrete period due to the age group characteristic supports this idea.

Keywords: Social Studies, Primary School, Values

Öz

Bu araştırmada 4. Sınıf Sosyal bilgiler dersinde değer öğretimi kapsamında ele alınan Saygı ve Hoşgörü değerleri ile ilgili öğrencilerin oluşturdukları metaforları inceleyebilmek amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Çanakkale il merkezinde bulunan, random yolla seçilen 6 ilkokulda 4. Sınıf olarak öğrenimlerine devam eden 540 öğrenci oluşturmuştur. Çalışma nitel araştırma yöntemine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Saygı” kategorisinde en çok “büyüklerimiz” ve “sevgi” metaforlarının üretilmiş olduğu tespit edilmiştir. En fazla metafor üretilen kodların ise “yakın çevre” ve “duygu” olduğu görülmüştür. “Hoşgörü” değerine ilişkin öğrencilerin oluşturduğu metaforlar ise yakın çevre, duygu, uyum, yüceltme kodları şeklinde sınıflandırılmıştır. “Sevgi Saygı Geliştirme” temasına ilişkin olarak “yakın çevre” ve “duygu” kodlarında en fazla metafor oluşturulduğu belirlenmiştir. Oluşturulan metaforlar arasında hoşgörü değerine yönelik olanlarda sayıca azlık gözlenmiş bu durumun hoşgörü değerinin saygı kadar günlük konuşmalarda ve ders kitaplarında tekrarlanmayışından ya da kavramın daha soyut algılanışından kaynaklanmış olabileceği düşünülmüştür. Yaş grubu özelliğinin yanı sıra 66 aylık olarak ilkokula gelişlerde düşünüldüğünde katılımcıların hala somut işlemler döneminde bulunmaya devam edişleri bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, İlkokul, Değerler

¹ Bu makalede Doç.Dr.Bülent GÜVEN danışmanlığında tamamlanan, ÇOMÜ BAP (SYL-2017-1216)tarafından desteklenen Sema BERBER’in aynı başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında incelenen değerlerden Saygı ve Hoşgörü’ye yönelik metafor incelemeleri sunulmaktadır.

² Çaldıran Soğuksu İlkokulu Sınıf Öğretmeni semaberber239@gmail.com, Van/Türkiye

³ Doç.Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi bulentg@comu.edu.tr

1. GİRİŞ

Öğrenciler küçük yaşlardan itibaren değer edinmeye yönelik yaşantılarla önce aile sonra yakın çevre ve ardından ilkokullarda karşılaşmakta, kimi zaman farkında olarak kimi zamansa farkında olmaksızın değerler sistemi oluşturmaya başlamaktadırlar. Farkında olarak, planlanmış etkinliklerle değerlerin çocuklara hissettirilmeye ve ardından buna bağlı olarak onları kazanmaları için çabaların sarf edildiği okullarda değerleri edinme ya da önemini fark etme konusunda kimi sorunlar yaşanabilmektedir. Toplumsal değerleri edinmede yetersiz olan bireylerin bulunduğu durumlarda yaşamı düzenleyen kurallara ve toplumun yapısına uyum sağlamada büyük zorluklar yaşanacağı da açıktır.

Öğretimin ilk ve temel basamağı olan ilkokullarda değerlerin edinilmesi sürecinde yaşanabilecek sorunlar ilerleyen basamaklarda çözülmesi daha güç durumlarla karşılaşılmasına sebep olabilmektedir. Özellikle saygı ve hoşgörü değerleri Türkiye gibi manevi özelliklere ayrı bir önemin verildiği bir ülkede son derece etkili şekilde kazandırılması beklenen duyuşsal yönü ağır basan niteliklerdir ve bu değerlere ilişkin kazanımlar öğretim programlarında da yer almaktadır. Öğretim programında belirlenen kazanımlarla doğrudan kazandırılması beklenen değerlere yönelik etkinlikler yoluyla değerler konusunda çeşitli görüş ve düşüncelere sahip olan öğrenciler kimi olayları bu bağlamda kritik etmekte, öğrendikleri ve yaşadıkları arasında çelişkiler belirlediklerinde değere bakışları farklılaşabilmektedir. Durum böyle olmakla birlikte değerlerin toplumların varlığını sürdürebilmesi ve gelişebilmesi için ortaklaştırılmış olmaları da son derece önemlidir. Olası farklı anlamlandırmalar ya da değerlere ilişkin önemin kişilerce ya da toplumca istenen düzeyde verilmemesi ülkenin geleceğine ve toplumsal birlikteliğe zarar verebilecek durumların oluşmasına sebep olabilir. Bu nedenle değer edindirmeye yönelik planlı çabaların okullarda etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekir. Okullar planlı çabayı ortaya koyarken sosyal bir varlık olan yeni üyelerine toplumun değerlerini, inançlarını ve davranış biçimlerini kazandırma sürecini etkili şekilde gerçekleştirecek program, ders ve imkanlarla desteklenmelidir. Bu imkanların işe koşulması ile birlikte değer edindirme eğitimi de gerçekleşmeye başlayacaktır.

Değer eğitimi; insana özgü fırsatları, insanı insan yapan ve diğer canlılardan ayıran nitelikleri, insana özgü bütün etkinlikleri amaçlarına uygun tarzda gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olma (Ulusoy ve Dilmaç, 2015) süreci olarak tanımlanabilmektedir. Değer eğitiminin farkındalıkla ve toplumsal temellere uygun olarak kazandırılabilmesi derslerin başında oluşturulma yapısı itibarıyla Sosyal Bilgiler gelmektedir. Disiplinler arası yapısı ile değerlerin anlaşılmasında etkin olan felsefe, psikoloji, sosyoloji gibi birçok alanı kapsamında bulunduran Sosyal Bilgiler dersi gerçek yaşamla iç içe oluşu sayesinde değerleri kazandırma konusunda oldukça avantajlıdır. Bu avantajı doğru şekilde değerlendirmek, sosyal bilgiler dersi programında belirlenen değerleri öğrencilere kazandırmak üzere kazanımlar ve değer öğretimi yaklaşımlarına uygun şekilde hazırlanmış etkinlikler bulunmaktadır. Etkinliklerin değer öğretimi yaklaşımlarına uygun olarak gerçekleştirilmesi sonunda öğrencilerin yaşadıkları toplumun değer yapısına uygun bir değer sistemine sahip olmaları beklenir. Öğretim sürecinde ilkokul 4. Sınıftan başlayarak öğrencilerin karşılaştıkları Sosyal Bilgiler dersi ilkokulun amaçlarına ulaştırmada yaptığı katkının yanı sıra toplumun devamlılığı ve başarılı şekilde gelişmesi için gerekli olan değerler sistemine de önemli destekler sağlamaktadır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersi dışında 2005-2006 eğitim öğretim yılından başlayarak ilköğretim programlarında gerçekleştirilen reform hareketinin sonucu olarak özellikle Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Fen ve Teknoloji, Hayat Bilgisi ve diğer birçok derste değerler eğitimine doğrudan içerik ayrıldığı da (Akbaş, 2008; Yiğittir, 2010) gözlemlenmektedir

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında yer alan değerler, temel bir başlık altında ele alınmıştır. Bu bağlamda öğrenciye doğrudan kazandırılması istenen değerler belirlenerek bu değerlerin kazandırılması hususunda yapılması gerekenler örnek niteliğindeki kılavuzlarda açıklanmıştır (Şen, 2007). Değerlere yenilenen öğretim programlarında daha fazla önem verilmesinin bir başka nedeni olarak da değişen çağ ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak çocuklarda ve gençlerde sıkça rastlanan toplumla olan bağların azalışı gösterilebilir. Bunun sonucu olarak insanların topluma kabulü açısından önemli olan toplumsal değerlerden uzaklaşma ile karşılaşmaya başlanmıştır. Özellikle sosyal bilgiler dersinde kazandırılmaya çalışılan saygı ve hoşgörü gibi değerler bunların başında gelmekte, her geçen gün yazılı ve görsel basında bu değerlere aykırı durumların yaşandığı olaylara tanık olunabilmektedir. Bu sebeplerden dolayı sosyal bilgiler dersinde değer öğretiminin öğrenciler üzerindeki etkisinin belirlenmesi, onların belirli değerlere yönelik görüşlerinin ve bilişsel yapılarının kısmen de olsa davranışlarının neler olduğunun belirlenmesi de büyük önem taşımaktadır. Öğrenciler özellikle sosyal bilgiler dersinde verilmeye çalışılan değerleri gerçekten içselleştirmeyi başarabilmişler mi? Bu değerleri gerçek anlamda hayatlarında uygulamayı başarabiliyorlar mı? Bu soruların cevaplarını bilmek ilerleyen dönemlerde bu çocukların nasıl bireyler haline geleceğini anlamlandırabilmek açısından yarar sağlayacaktır. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinde değer öğretimine yönelik gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerce nasıl algılandığının da belirlenmesi sayesinde varsa eksiklik ya da olumsuzlukların da tespiti sağlanabilecektir.

Bir çocuğun toplumdaki değerleri kavrayabilmesi ve o değerleri hayatlarına uygulayabilmesi için öğretim programları içinde sunulan değer eğitiminin öğrenciler üzerindeki etkisinin belirlenmesi programların başarısı hakkında da önemli dönütler sağlayacaktır. Nitekim toplum düzeninin ve toplumsal yapının arzulan şekilde devamlılığının sağlanması için toplumun ortak değerlerinin öğrencilere kazandırılması gerekmektedir ve bunu sağlamanın yolu da etkili program ve uygulamalardan geçmektedir.

Öğrencilere okullarda verilen eğitim ve öğretimle gerçekten bu değerleri içselleştirip içselleştirmediklerini anlayabilmenin bir yolu da oluşturdukları metaforları incelenmesi ile mümkün olabilecektir. Öğrencilerin düşünceleri ve bunları ifade ediş biçimleri incelendiğinde, soyut kavramlar ile bilinen somut şeyler arasında ilişki kurarak açıklamalar yapmalarına yardımcı olan metaforların, zihinde oluşan kavramların kendi anlamları dışında başka kavramlar aracılığı ile oluşturulmuşu nedeniyle (Güven ve Güven, 2009) bireylerin düşünsel yapılarını daha iyi anlamak için uygun öğretimsel araçlar oldukları söylenebilir. Alan yazın incelendiğinde değerler ve öğretimi konusunda gerçekleştirilen kimi çalışmalara rastlansa da sosyal bilgiler dersinde kazandırılması beklenen değerlere ilişkin metaforları belirlemeye yönelik çalışmaların azlığı göze çarpmaktadır. Bu araştırmanın literatüre önemli katkılar sağlayacağı umulmakta, sonrasında gerçekleştirilecek yeni araştırmalara da ışık tutması beklenmektedir. Devlet yapısı için büyük önem taşıyan araştırma kapsamındaki değerlerin gelecek nesillere ilkökul düzeyinde sosyal bilgiler dersi kapsamında ne derece kazandırıldığının fark edilebilmesi için böyle bir araştırma gerçekleştirilmek istenmiştir. Bu çalışmada kapsama alınan hoşgörü ve saygı, değerlerine ilişkin öğrencilerin bakışları ve bu değerleri nasıl yansıttıkları, ne düşündükleriyle ilgili veriler elde etmek amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma ile İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin hoşgörü ve saygı değerlerine ilişkin düşüncelerinin ve metaforik düşünme biçimlerinin neler olduğunu belirleyebilmeyi amaçlamaktadır. Öğrencilerin bu değeri ne derece edinebildiklerini anlamak ve

değerlere ilişkin metaforik ifadelerle ortaya koydukları düşünsel yapılarını betimlemekte bu araştırmanın amaçları arasında sayılmaktadır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde; araştırmanın modeli, çalışma grubu, verilerin toplanması ve toplanan verilerin çözümlenmesine yönelik bilgi ve açıklamalar sunulmaktadır.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada verilerin bir bütün olarak incelenebilmesi için; insanların yaşam tarzlarını, örgütsel yapılarını, öykülerini, toplumsal değişmeyi ve davranışlarını anlamaya yönelik bilgi üretme süreçlerinden biri olarak adlandırılan (Strauss ve Corbin, 1990) nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada yöntemine uygun olarak veri toplama araçlarından yapılandırılmış görüşme ve gözlem formu kullanılarak araştırma gerçekleştirilmiştir.

Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma evrenini Çanakkale ilinde 2016/ 2017 eğitim öğretim döneminde 4. Sınıfta eğitim gören bütün öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışma grubunu ise Çanakkale ili merkezinde bulunan kolay basit tesadüfi örnekleme yöntemi ile seçilen “Onsekiz Mart, Barbaros Hayrettin Paşa, Hüseyin Akif Terzioğlu, Ticaret Borsası, Atatürk ve Özlem Kayalı İlkokullarında öğrenim gören 540 4. sınıf öğrencisi oluşturmuştur. Kullanılan örnekleme yöntemi sadece şans unsuruna göre öğelerin seçilmesine imkan sağlamakta olup, tabakalama, küme ya da sistematik örnekleme yöntemlerine göre daha kolay bir ulaşılabilirliğe imkan tanımaktadır.

Katılımcıların Kişisel Özellikleri

Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyeti Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1

Öğrencilerin Cinsiyet Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

CİNSİYET	F	%
KIZ	308	57,03
ERKEK	232	42,96
TOPLAM	540	100

Tablo 1. 'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan öğrencilerin % 57,03 'ü (f=308) kız , %42,96'sı ise (f= 232) erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Araştırma bulgularına göre, erkek ve kız öğrencilerin sayısında anlamlı bir farklılık görülmektedir. Araştırmaya ait görüşme formları 730 öğrenciye uygulanmıştı ve 730 öğrenciden 540 tanesi metafor oluşturabilmiştir. Bunun sebebi araştırmaya katılan erkek öğrencilerin büyük çoğunluğunun verdiği cevaplarda metafor oluşturamayışlarıdır. Bu sebepten dolayı bu öğrencilerin formları geçersiz sayılmıştır. Bu durumun sonucu olarak kız ve erkek öğrencilerin frekansları arasında %15 lik bir farklılık oluşmuştur.

Araştırmaya katılan öğrencilerin yaşlarına ilişkin dağılım Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2.

Öğrencinin Yaş Değişkenine İlişkin Frekans ve Yüzde Değerleri

Yaş	F	%
9	49	9,07
10	434	80,37
11	57	10,5
TOPLAM	540	100

Tablo 2.'ye göre katılımcıların yaşlarına bakıldığında katılımcıların %9,07'si (f=49) 9 yaşında, %80,37'si (f=434) 10 yaşında, %10,5'i (f=57) 11 yaşında olan öğrencilerden oluşmaktadır. Tabloya göre en çok katılımcının 10 yaş grubundaki öğrencilerden oluştuğu görülmektedir. Bu durumun 60 aylık ve 66 aylık öğrencilerin bir arada oluşundan kaynaklı olduğu anlaşılmaktadır. 2012-2013 eğitim öğretim yılından başlayarak 66 aylık ilkökula gelişin başlayışı, yanı sıra raporla gönderilmeyen öğrencilerin bulunuşu ve yine aynı yıl 72 aylık olarak okula başlayanların aynı grup içerisinde oluşu bu tablonun oluşmasında etkindir denilebilir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın veri toplama aracı hazırlanırken araştırma konusuyla ilgili önceden yapılmış araştırmalar incelenmiştir. Veri toplama aracı iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğrencilerle ilgili kişisel bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Bu sorular öğrencilerin cinsiyeti, kaç kardeş oldukları, en sevdiği dersin ne olduğu, öğretmenlerinin cinsiyetinin ne olduğu gibi sorulardır. İkinci bölümde ise seçilen hoşgörü, saygı, vatanseverlik ve yardımseverlik boyutları da dikkate alınarak; boşluk doldurmalı ve öğrencilerin hayal güçlerini yansıtacakları, metaforlar aracılığı ile ilkökul 4.sınıf öğrencilerinin kendilerini ifade edecekleri sorular sorulmuştur. Örneğin “ Hoşgörüyübenzetirim. Çünkü..... “ şeklinde sorular yöneltilerek öğrencilerin bu sorulara cevap vermeleri ve düşüncelerini istedikleri biçimde açıklamaları istenmiştir. Uzman görüşü alınan ve ön uygulama yapıldıktan sonra son şekli verilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile araştırma verileri toplanmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırma verilerinin toplanması için öncelikle Çanakkale il milli eğitim müdürlüğünden alınan izinle random yolla belirlenen okullardan (Onsekiz Mart İlkokulu, Hüseyin Akif Terzioğlu İlkokulu, Atatürk İlkokulu, Barbaros Hayrettin Paşa İlkokulu, Ticaret Borsası İlkokulu, Özlem Kayalı İlkokulu) toplanmıştır. İzinlerin alınmasından sonra okullara belirlenen tarihlerde gidilerek görüşme formları araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Formlar uygulanırken araştırmacı formun uygulandığı ortamda bulunarak formlarla ilgili gerekli açıklamalarda bulunmuştur. Öğrencilerin birçoğunun metafor kelimesiyle ilk defa karşılaşılıyor olmasından dolayı araştırmacı gerekli açıklamaları yapmış ve farklı alanlardan birkaç metafor örneği vermiştir.

Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

Bu araştırmada veriler yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Uygulanan görüşme formları içerik analizi yapılarak çözümlenmiştir. Yapılan analizde öncelikle oluşturulan metaforlar içinde bulunduğu kategoriye göre ayrılmıştır. Sonrasında her değer tanımı içinde bulunan açıklamalar göz önüne alınarak temalar oluşturulmuştur. Temaların içinde bulunan metaforlar ise benzerlik, çevresel etkiler, toplumsal değerler gibi etkiler göz önünde bulundurularak oluşturulan kodların içine alınmıştır. Bu kategori, tema ve kodlar tablo haline getirilerek sınıflanmışlardır. Sonrasında oluşturulan bu kategori tema ve kod içinde yer alan metaforlar ne kadar yazıldığı, hangi kod ve tema içinde bulunduğu bilgilerine dayanarak analiz edilmiştir. İçerik analizi ile araştırma yapılan konu ile ilgili bilgiler toplanmış ve analiz edilmiştir. Bu süreç beş aşamada gerçekleştirilmiştir. Verilerin ayıklanması, geliştirilen metafor ve gerekçelerin sınıflandırılması ve kodlama, kavramsal kategorilerin geliştirilmesi, geçerlilik ve son olarak nicel veri analizi aşaması gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenirliği

Bu araştırmada elde edilen veriler, yalnızca araştırma kapsamına alınan ilkökuller için geçerli olup, öğrencilerin yapılandırılmış görüşme formuna verdikleri cevaplar ve

gözlemlerden elde edilen veriler ile sınırlandırılmıştır. Görüşme formu araştırmacı tarafından hazırlandıktan sonra üç öğretim üyesi tarafından incelemesi sağlanmış ve örnekleme olmayan 4 farklı sınıfa uygulanmıştır. Pilot uygulama ile soruların öğrencilerce anlaşılabilirliği test edilmiş, öğrencilerin yaklaşık %80'inin uygun metaforlar oluşturduğu görülerek araştırma sorularının anlaşılır ve uygun olduğuna karar verilmiştir.

Nitel veri analizinin son aşaması bulguların doğrulanması olarak adlandırılmaktadır. Bu aşamada güvenilirlik belirleme olarak adlandırılabilir. Araştırmanın verilerinin doğrulanması/güvenilirlik hesaplaması için Miles ve Huberman'ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü kullanılmıştır. Bu aşamada araştırmacı, araştırma verilerini tekrar incelemiş ve verilerin kodlamalarını kontrol etmiştir. Kodlar, kategoriler, temalar ve diğer tüm aşamalar kontrol edildikten sonra, nitel veri analizi sonucu elde edilen sonuçların, analize sokulan veri setini temsil düzeyini belirleyebilmek (Poggenpoel ve Myburgh, 2003Akt: Baltacı, 2017) için farklı kodlayıcılar (yukarıda isimleri yazılı uzmanlar) tarafından aynı veri setine ilişkin kodlama yapılması sağlanmıştır. Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) Hesaplama sonucunda araştırmanın güvenilirliği %84 olarak hesaplanmıştır. Güvenirlik değerinin %70 ve üzerinde çıkması, araştırma verileri için güvenilir kabul edilmektedir (Miles ve Huberman, 1994).

3. BULGULAR

Katılımcıların saygı değerine ilişkin oluşturduğu metaforlar.

Bu bölümde “Saygıyı ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplar yer almaktadır. Bu cevaplar öğrencilerin saygıyı ne olarak gördüklerine ilişkin belli kategorilere ve temalara ayrılarak incelenmiştir. Oluşturulan metaforlar ve yer aldıkları kategoriler aşağıda verilmektedir.

Saygıyı bir üstünlük simgesi olarak görmek. Üstünlük temasında yer alan kodlar ve metaforlar Tablo 3’de yer almaktadır.

Tablo 3.

“Saygıyı ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik üstünlük temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	KOD	METAFOR
SAYGI ÜSTÜNLÜK	AİLE	Baba (9), anne (15), annebaba(9), dedem (1), anneannem (1)
	BÜYÜKLERİ	Ailem (17), büyüklerimiz (30), öğretmenim (15), kendim(5), arkadaşım(12), ablam(2), kardeş(3), okul(1)
	YAKIN ÇEVRE	Empati(1), duygu(5), disiplin(1), sevmek(2), sevgi(28), hoşgörü(9), terbiyeli olmak(1), şevkat(1), takdir görmek(1), emek(5), iyilik(1), kalp(4), terbiye(4), sorumluluk(2), özen göstermek(1)
	DUYGU	Liderlik(1), ululuk(1), ağaç(3), insan(9), öğrencilik(1), insanlık(1), varlık(2), messi(3), öküzle yavru köpek (1), çiçek (2), çocuklar(4) erkeklik(1), kuzum(1), peluş ayı(1), herkes (3), Galatasaray(1), papatya(1), fidan(1), uçak(1), otobüs(1), gül(2), hayvan(1), kitap(1), bebek(1) Atatürk(10)
	STATÜ	Barış(1), düşünce(1), bayram(1), güzel dil(1), yardım etmek(1), görgü kuralı(3), temizlik(1), kural(2)
TOPLUMSAL KURAL		

Tablo 3'e göre Saygı kategorisine ait "üstünlük" teması içinde toplam 251 adet metafor oluşturulmuştur. Tabloya bakıldığında aile büyükleri, yakın çevre, duygu, statü ve toplumsal kural olmak üzere toplam 5 adet kod oluşturulduğu görülmektedir. Aile büyükleri koduna ait; baba (9), anne (15), anne-baba(9), dedem (1), anneannem (1) metaforları olmak üzere 5 farklı toplam 35 adet metafor oluşturulmuştur. Bu metaforlardan anne 15 kez yazılmıştır ve bu tema içinde en çok yazılan metafor olmuştur. Sonrasında 9'ar kez yazılan baba ile anne ve baba metaforları 2. Sırayı almaktadır. Bunlar dışında dedem ve anneannem metaforları birer kez yazılmıştır.

Yakın çevre koduna ait; Ailem (17), büyüklerimiz (30), öğretmenim (15), kendim(5), arkadaşım(12), ablam(2), kardeş(3), okul(1)metaforları olmak üzere 8 farklı toplam 85 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan büyüklerimiz metaforu 30 kez yazılarak bu kod içindeki en fazla yazılan metafor olmuştur. Ailem metaforu 17 kez, öğretmenim metaforu 15 kez ve arkadaşım metaforu 12 kez yazılarak bu metafordan sonraki sırayı almaktadır. Bunun dışında kendim metaforu 5 kez, kardeş metaforu 3 kez, ablam metaforu 2 kez ve okul metaforu 1 kez yazılmışlardır.

Duygu koduna ait; Empati(1), duygu(5), disiplin(1), sevmek(2), sevgi(28), hoşgör(9), terbiyeli olmak(1), şevkat(1), takdir görmek(1), emek(5), iyilik(1), kalp(4), terbiye(4), sorumluluk(2), özen göstermek(1) olmak üzere 15 farklı toplam 66 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan sevgi metaforu 28 kez yazılarak en çok yazılan metafor olmuştur. Hoşgör(9) metaforu da 9 kez yazılarak ikinci sırayı almaktadır. Bu metaforlar dışında duygu ve emek metaforları 5 kez, kalp ve terbiye metaforları 4 kez, sorumluluk ve sevmek metaforları 2 kez yazılmıştır. Bunlar dışında kalan empati, disiplin, terbiyeli olmak, şevkat, takdir görmek, iyilik, özen göstermek metaforları ise 1 kez yazılarak en az yazılan metaforlar olmuşlardır.

Statü koduna ait; Liderlik(1), ululuk(1), ağaç(3), insan(9), öğrencilik(1), insanlık(1), varlık(2), messi(3), öküzle yavru köpek (1), çiçek (2), çocuklar(4), erkeklik(1), kuzum(1), peluş ayı(1), herkes (3), Galatasaray(1), papatya(1), fidan(1), uçak(1), otobüs(1), gül(2), hayvan(1), kitap(1), bebek(1) Atatürk(10) olmak üzere 24 farklı toplam 54 adet metafor oluşturulmuştur. Bu metaforlardan 16 tanesi 1 kez yazılmıştır. Atatürk metaforu 10 kez yazılarak bu kod içinde en fazla yazılan metafor olmuştur. İnsan metaforu ise 9 kez yazılarak onu takip etmektedir. Bunlar dışında; çocuklar metafor 4 kez, ağaç, Messi ve herkes metaforları 3 kez, varlık, çiçek ve gül metaforları 2 kez yazılmıştır. Sadece 1 kez yazılan metaforlar ise, liderlik, ululuk, öğrencilik, insanlık, öküzle yavru köpek, erkeklik, kuzum, peluş ayı, Galatasaray, papatya, fidan, uçak, otobüs, hayvan, kitap, bebek metaforlarıdır.

Toplumsal kural koduna ait; Barış(1), düşünce(1), bayram(1), güzel dil(1), yardım etmek(1), görgü kuralı(3), temizlik(1), kural(2) metaforları olmak üzere 8 farklı toplam 10 adet metafor oluşturulduğu görülmektedir. bu koda ait metaforlar arasında görgü kuralı metaforu 3 kez yazılarak en çok yazılan metafor olmuştur. Bunun dışında kural metaforu 2 kez, barış, düşünce, bayram, güzel dil, yardım etmek, temizlik metaforları 1'er kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerinden örnekler sunulmuştur;

"Saygıyı öğretmenime benzetirim. Çünkü öğretmenimiz bizim ondan kaç yaş daha küçük olmamıza rağmen bize saygılı davranır." (Ö81, K)

"Saygıyı Atatürk'e benzetirim. Çünkü Atatürk çok saygılıydı. Büyüklerine olsun, kendisine olsun, şehitlerine olsun çok saygılıydı." (Ö186, K)

"Saygıyı kitaba benzetirim. Çünkü kitap bize saygıyı ve diğer her şeyi öğretir."

(Ö300, E)

“Saygıyı **bayrama** benzetirim. Çünkü **amca, dayı, teyze, hala gibi akrabalarımızla buluşuyoruz onlara saygılı davranıyoruz.**” (Ö347,K)

“Saygıyı **kurallara** benzetirim. Çünkü **hayatımızda bazı kurallar vardır, bu kurallar herkese göre aynıdır bana göre saygı yazılı olmayan kurala benzer. Her yerde onu kullanmalıyız.**” (Ö443, K)

“Saygıyı **görgü kuralına** benzetirim. Çünkü **büyüklerimize saygılı olmalıyız bu da bir görgü kuralıdır.**” (Ö447, K)

“Saygıyı **anneye** benzetirim. Çünkü **annem bana sevgiyi saygıyı öğretir, beni büyütür.**” (Ö502, K)

“Saygıyı **okula** benzetirim. Çünkü **orada öğretmenlerime saygı duyarım.**” (Ö511,E)

Saygıyı yararlılık olarak görmek. Yararlılık temasına ait oluşturulan kod ve metaforlar Tablo 10 da verilmiştir.

Tablo 4.

“Saygıyı ...benzetirim. Çünkü ...” sorusuna yönelik yararlılık temasında oluşturulan metaforlar ve dâhil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	KOD	METAFOR	
SAYGI	YARARLILIK	DUYGU	Hoşgörü(28), yardımseverlik(4), iyilik(8), paylaşmak(2), arkadaşlık(4), mutluluk(20), sevgi(56), gülümsemek(1), kibarlık(2), duyarlılık(1), huzur(1), duygu(9), dürüstlük(10), değer(1), naziklik(2), güven(2), dostluk(3), önemsemek(4), heyecan(1)
		DOĞAL ÇEVRE	İnsan(11), köpek(2), meyve(1), bitki(1), ağaç(3), gül(1), tavşan(2), çiçek(4), kelebek(2), güneş(1), küstüm çiçeği(1), kuşlar(1)
		AHLAKİ DEĞER	İyi davranmak(7), güzellik(2), arkadaş(4), güzel davranış(2), anlamaya çalışmak(1), yardım(2), barış(1), demokrasi(1), insanlık(2), beraberlik(2), adalet(3), ailem(2), davranış(1), güvenli kişiler(1), güzel insan(1), özgürlük(1), güzel ahlaklılık(1), ahlak(1), ihtiyaç(1), iyilik(4), yaşam(1), anlaşma(1), sanat(1), elbise(1)
		GÜVEN	Kum(1), içi mücevher dolu taş(1), hediye(1), hobi(1), saat(1), spor(1), çanta(1), hava(1), kupa(1), sis(1), buzdolabı(1), başarı(1), dünya(1)

Tablo 4 incelendiğinde saygı kategorisi içinde yer alan yararlılık temasına ait duygu, doğal çevre, ahlaki değer ve güven olmak üzere 4 adet kod bulunduğu görülmektedir. Bu kodlar;

Duygu koduna ait; hoşgörü (28), yardımseverlik(4), iyilik(8), paylaşmak(2), arkadaşlık(4), mutluluk (20), sevgi (56), gülümsemek(1), kibarlık(2), duyarlılık (1), huzur (1), duygu (9), dürüstlük(10), değer(1), naziklik(2), güven(2), dostluk(3), önemsemek(4), heyecan(1) olmak üzere 19 farklı toplam 159 adet metaforun oluşturulduğu görülmektedir. Duygu koduna ait oluşturulan metaforların 56’sının sevgi metaforu olduğu ve bu metaforun en fazla yazılan metafor olduğu

görülmektedir. 28 kez yazılan hoşgörü metaforu da ikinci en fazla yazılan metafordur. Bunun dışında mutluluk 20 kez, dürüstlük 10 kez, duygu 9 kez, iyilik 8 kez, yardımseverlik, arkadaşlık ve önemsemek 4 kez, dostluk 3 kez, paylaşmak, kibarlık, naziklik ve güven 2 kez yazılmıştır. Gülümsemek, duyarlılık, huzur, değer ve heyecan ise 1 kez yazılmıştır.

Doğal çevre kodunu; İnsan(11), köpek(2), meyve(1), bitki(1), ağaç(3), gül(1), tavşan(2), çiçek(4), kelebek(2), güneş(1), küstüm çiçeği(1), kuşlar(1) olmak üzere toplam 30 adet metafor oluşturulmuştur. Bu koda ait oluşturulan metaforlardan en çok tekrarlanan metaforun insan (9) metaforu olduğu görülmektedir. Bunun dışında çiçek (4), ağaç (3), tavşan (2) , köpek ve kelebek metaforlarının oluşturulduğu görülmektedir. Meyve, bitki, gül, güneş, küstüm çiçeği ve kuşlar metaforlarının birer kez yazıldığı görülmektedir.

Ahlaki değer kodunu; İyi davranmak(7), güzellik(2), arkadaş(4), güzel davranış(2), anlamaya çalışmak(1), yardım(2), barış(1), demokrasi(1), insanlık(2), beraberlik(2), adalet(3), ailem(2), davranış(1), güvenli kişiler(1), güzel insan(1), özgürlük(1), güzel ahlaklılık(1), ahlak(1), ihtiyaç(1), iyilik(4), yaşam(1), anlaşma(1), sanat(1), elbise(1) olmak üzere toplam 44 metafor oluşturulmuştur. Bu koda ait metaforlardan iyi davranmak (7) , iyilik (4) ve arkadaş (4) metaforları frekans dağılımı olarak en çok tekrarlanan metaforlar olmuşlardır.

Adalet metaforu 3 kez güzel davranış, yardım, insanlık, beraberlik ve adalet metaforlarının 2 kez, anlamaya çalışmak, barış, demokrasi, davranış, güvenli kişiler, güzel insan, özgürlük, güzel ahlak, ahlak, ihtiyaç, yaşam, anlaşma, sanat ve elbise metaforlarının bir kez tekrarlandığı görülmektedir.

Güven kodunu; Kum(1), içi mücevher dolu taş(1), hediye(1), hobi(1), saat(1), spor(1), çanta(1), hava(1), kupa(1), sis(1), buzdolabı(1), başarı(1), dünya(1) toplam 13 metafor oluştuğu görülmektedir. 13 tane metaforun da 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Saygıyı *sevgiye* benzetirim. Çünkü *saygılı olursak insanlar bizi sever.*” (Ö118, E)

“Saygıyı *beraberliğe* benzetirim. Çünkü *insanlar beraber olmak için birbirine saygı duymalıdır.*” (Ö188, K)

“Saygıyı *iyiliğe* benzetirim. Çünkü *eve gelen misafirlere saygıda kusur etmiyoruz. Hem bizim onları ne kadar sevdiğimizi hem de ne kadar iyi bir insan olduğumuzu anlıyorlar.*” (Ö260, K)

“Saygıyı *tavşana* benzetirim. Çünkü *tavşanlar hiçbir canlıya zarar vermez.*” (Ö277, E)

“Saygıyı *çantaya* benzetirim. Çünkü *çantada hiçbir şey hareket etmez. O yüzden çantaya benzetirim.*” (Ö314, E)

“Saygıyı *havaya* benzetirim. Çünkü *hava olmasa ve başka insanlara hava vermeseydi ölürlerdiler ama hava istemediği kişiye de oksijen veriyor.*” (Ö319, E)

“Saygıyı *kupaya* benzetirim. Çünkü *bir kupa nasıl kazanılıyorsa insan da saygıyı başka bir insana saygı göstererek kazanır.*” (Ö320, E)

“Saygıyı *kelebeğe* benzetirim. Çünkü *kelebekler narin ve bir gün yaşar o yüzden saygı olmadığında kelebek ölür.*” (Ö359, K)

Saygıyı kutsallık olarak görmek. Kutsallık temasında yer alan kodlar ve metaforlar Tablo 5’de yer almaktadır.

Tablo 5.

“Saygıyı ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik kutsallık temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR
SAYGI	KUTSALLIK	İNANÇ	Allah(7), göz(1), tohum(1), önemli olgu(1), deniz(1), beyaz diş(1), çiçek(4)
		DUYGU	Arkadaşlık(4), önemsemek(1), sonsuzluk(1)
		AHLAKİ DEĞER	Eşitlik(1), dürüstlük(2), iyilik(2), ahlaki duruş(1), ahlak(1), insan(1) Atatürk(11), asker(1), millet(1)

Tablo 5’e bakıldığında saygı kategorisine ait kutsallık temasında 4 adet kod oluşturulduğu görülmektedir. Bu kodlar inanç, duygu, ahlaki değer ve milli bilinçtir.

İnanç kodunu; Allah(7), göz(1), tohum(1), önemli olgu(1), deniz(1), beyaz diş(1), çiçek(4) olmak üzere toplam 16 adet metaforun oluşturduğu görülmektedir. Bu metaforlardan Allah metaforu 7 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Çiçek metaforu 4 kez yazılarak 2. Sırada yazılan metafor olurken, göz, tohum, önemli olgu, deniz ve beyaz diş metaforlarının bir kez yazıldığı görülmüştür.

Duygu koduna ait; Arkadaşlık(4), önemsemek(1), sonsuzluk(1) olmak üzere 3 farklı toplam 6 adet metafor oluşturulmuştur. 4 kez yazılan arkadaşlık metaforunun en fazla yazılan metafor yazıldığı görülmektedir. Bunun dışında önemsemek ve sonsuzluk metaforlarının 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Ahlaki değer kodu; Eşitlik(1), dürüstlük(2), iyilik(2), ahlaki duruş(1), ahlak(1), insan(1) olmak üzere toplam 8 adet metafordan oluşmuştur. Dürüstlük ve iyilik metaforlarının 2 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. Bunların dışında eşitlik, ahlaki duruş, ahlak ve insan metaforlarının 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Milli bilinç kodu ise; Atatürk(11), asker(1), millet(1) olmak üzere toplam 13 adet metafor tarafından oluşturulmuştur. Atatürk metaforu 11 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Asker ve millet metaforları 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Saygıyı **sonsuzluğa** benzetirim. Çünkü **hiçbir zaman bitmez, saygı var olan kişi de bitmez, gücünü asla yitirmez.**” (Ö24,K)

“Saygıyı **tohuma** benzetirim. Çünkü **tohum olmazsa ağaç olmaz, saygı olmadan da insanlık olmaz.**” (Ö90, K)

“Saygıyı **Atatürk’e** benzetirim. Çünkü **Atatürk saygın insanlardan biriydi.**” (Ö113, E)

“Saygıyı **Allah’a** benzetirim. Çünkü **Allah bize yardım eder, yoldaş olur.**” (Ö147, E)

“Saygıyı **ahlaki duruşa** benzetirim. Çünkü **saygı insanda olması gereken en önemli özelliştir.**” (Ö167, K)

“Saygıyı **çiçeğe** benzetirim. Çünkü **çiçek narindir ve saygı da narindir. Bir kez saygısını kaybedince bir daha zor düzelir.**” (Ö265,K)

“Saygıyı **beyaz dişe** benzetirim. Çünkü **saygının içinde siyahlık yoktur.**” (Ö293,E)

Katılımcıların hoşgörüyü değerine ilişkin oluşturduğu metaforlar

Bu bölümde “Hoşgörüyü ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna öğrencilerin verdiği cevaplar yer almaktadır. Bu cevaplar öğrencilerin hoşgörüyü ne olarak gördüklerine ilişkin belli kategorilere ve temalara ayrılarak incelenmiştir. Oluşturulan metaforlar ve yer aldıkları kategoriler aşağıda verilmektedir.

Sevgi saygı geliştirme. Sevgi saygı geliştirme temasında yer alan kodlar ve metaforlar Tablo 12’de yer almaktadır.

Tablo 6.

Hoşgörüyü ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik saygı sevgi oluşturma temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
HOŞGÖRÜ	SEVGİ SAYGI GELİŞTİRME	YAKIN ÇEVRE	Aile(3), öğretmenim(8), annem(14), dostluk(5), anne baba(3), arkadaşım(14), babam(1), dedem(1), abim(1), kardeş(2), kuzenim(2), kendim(3), ablam(2), anneannem(1), aile büyükleri(5), dedem ve nenem(1)	66	27
		DUYGU	Saygı(84), empati(1), duygu(9), sevgi(54), kibarlık(1), iyilik(2), nezaket(1)	15 2	62
		UYUM	Kalbimiz(1), kardeşlik(2), herkes(1), güler yüzlülük(1), çocuklar(2), güzel söz(1), insanlar(1), koltuk(1), korumak(1), bitki(1), vatanım(1), bir çift küpe ve kolye(1), birlik beraberlik(1), önemsemek(1), ağaç kökleri(1)	17	7
		YÜCELTME	Atatürk(4), Allah(2), Mevlana(1), messi(1), top(1), çiçek(1) bayrak (1)	11	4

Tablo 6’ya bakıldığında hoşgörü kategorisine ait sevgi saygı geliştirme temasında 4 adet kodun bulunduğu görülmektedir. Bu kodlar yakın çevre, duygu, uyum ve yüceltmedir.

Yakın çevre koduna ait; Aile(3), öğretmenim(8), annem(14), dostluk(5), anne baba(3), arkadaşım(14), babam(1), dedem(1), abim(1), kardeş(2), kuzenim(2), kendim(3), ablam(2), anneannem(1), aile büyükleri(5) dedem ve nenem(1) olmak üzere toplam 66 adet metafor bulunmaktadır. Annem ve arkadaşım metaforunun 14 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. Öğretmenim metaforunun 8 kez yazılarak en fazla tekrar edilen ikinci metafor olduğu görülmektedir. Bunun dışında dostluk ve aile büyükleri metaforlarının 5 kez, anne baba ve kendim metaforlarının 3 kez, kardeş, kuzenim ve ablam metaforlarının 2 kez tekrar ettiği görülmektedir. Ayrıca babam, dedem, abim, dedem ve nenem, ve anneannem metaforlarının bir kez yazıldığı görülmektedir.

Duygu metaforuna ait; Saygı(84), empati(1), duygu(9), sevgi(54), kibarlık(1), iyilik(2), nezaket(1) olmak üzere 7 farklı toplam 152 adet metafor oluşturulmuştur. Saygı metaforunun 84 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. sevgi metaforunun 54 kez yazılarak en fazla yazılan 2. Metafor olduğu görülmektedir. Duygu

metaforunun 9 kez, iyilik metaforunun 2 kez, kibarlık ve nezaket metaforlarının 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Uyum metaforunu; kalbimiz(1), kardeşlik(2), herkes(1), güler yüzlülük(1), çocuklar(2), güzel söz(1), insanlar(1), koltuk(1), korumak(1), bitki(1), vatanım(1), bir çift küpe ve kolye(1), birlik beraberlik(1), önemsemek(1), ağaç kökleri(1) olmak üzere toplam 17 adet metafor oluşturulmuştur. Kardeşlik ve çocuklar metaforlarının 2 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. Kalbimiz, herkes, güler yüzlülük, güzel söz, insanlar, koltuk, korumak, bitki, vatanım, bir çift küpe ve kolye, birlik beraberlik, önemsemek ve ağaç kökleri metaforlarının 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Yüceltme metaforunda; Atatürk(4), Allah(2), Mevlana(1), Messi(1), top(1), çiçek(1), bayrak(1) olmak üzere toplam 11 adet metafor oluşturulmuştur. Atatürk metaforunun 4 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. Allah metaforu 2 kez yazılarak en fazla yazılan ikinci metafordur. Mevlana, Messi, top, bayrak ve çiçek metaforları 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Hoşgörüyü **saygıya** benzetirim. Çünkü **hoşgörü bana insanların birbirine duyduğu saygıyı anlatıyor.**” (Ö43, K)

“Hoşgörüyü **dostluğa** benzetirim. Çünkü **hiç tanımadığın birine hoşgörülü davranırsan onunla dost olabilirsin.**” (Ö96, E)

“Hoşgörüyü **sevgiye** benzetirim. Çünkü **hoşgörü güzel bir şey, hoşgörülle karşılaşan insanlar her zaman sevgi bulur. O yüzden sevgiye benzetiyorum.**” (Ö128, E)

“Hoşgörüyü **iyiliğe** benzetirim. Çünkü **karşımdaki kişiyi hoşgörülle karşılırsam ona iyilik yapacağımı düşünüyorum.**” (Ö157, K)

“Hoşgörüyü **kalbimize** benzetirim. Çünkü **hoşgörü kalpte başlar.**” (Ö163, K)

“Hoşgörüyü **anneme** benzetirim. Çünkü **annem ailedeki herkesi ayrı ayrı çok sever.**” (Ö208, E)

“Hoşgörüyü **dedem ve neneme** benzetirim. Çünkü **hayatı boyunca dedem nenemi mutlu etmek için yaşadı, nenem de onun için yaşadı.**” (Ö251, K)

“Hoşgörüyü **kardeşliğe** benzetirim. Çünkü **bana hoşgörülü davranan kişiyle ben kendimi kardeş hissederim.**” (Ö391, K)

Olumlu düşünce. Olumlu düşünce temasında yer alan kodlar ve metaforlar Tablo 13'te yer almaktadır.

Tablo 7.

Hoşgörüyü...benzetirim. Çünkü ...” sorusuna yönelik olumlu düşünce temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
HOŞGÖRÜ	OLUMLU DÜŞÜNCE	YAKIN	Sınıfım(1), arkadaşlarım(13),	2	1
		ÇEVRE	annem(2), çevrem(1), kendim(7), ablam(1), öğretmenim(2), hayatım(1)	9	9
		DUYGU	İyi niyet(1), mutluluk(26), anlayış(4), düşünce(1), sevgi(3), iyilik(8), sevinç(1), duygu(3), önyargısızlık(1), duyarlılık(2), arkadaşlık(6), yardımseverlik(5), kibarlık(1), huzur(1), kızmamak(1), bağımsızlık(1), anlaşmazlıkların çözümü(1), pembe bir bulut(1)	6 7	4 4
		DOĞA	Pamuk(3), bebek(2), insanlar(11), her şey(2), hayvanlar(1), canlılar(1), çocuk(1), gül(1), herkes(2), güneş(3), kelebek(5), güzellik(1), hiçbir şey(1), gökkuşağı(1), çiçek(3)	3 8	2 5
STATÜ	Meslek(1), silgi(1), barış(1), melek(1), gözlük(1), ışık(1), zaman(1), okul(1), öğretmen(1), mimarlar(1), tavşan(1), şir(1), marketçi(1), ders(1), başarı(1), küpe(1), eşitlik(1)	1 7	1 1		

Tablo 7 incelendiğinde hoşgörü kategorisine ait olumlu düşünce temasında 4 adet kodun bulunduğu görülmektedir. Bu kodlar; yakın çevre, duygu, doğa ve statü olarak sıralanmaktadır.

Yakın çevre kodunda; Sınıfım(1), arkadaşlarım(13), annem(2), çevrem(1), kendim(7), dedem ve nenem(1), ablam(1), öğretmenim(2), hayatım(1) olmak üzere toplam 29 adet metafor oluşturulmuştur. Arkadaşlarım metaforunun 13 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. Kendim metaforunun 7 kez yazılarak en çok yazılan 2. Metafor olduğu görülmektedir. Annem ve öğretmenim metaforları 2 kez, sınıfım, çevrem, dedem ve nenem, ablam ve hayatım metaforlarının 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Duygu metaforunda; İyi niyet(1), mutluluk(26), anlayış(4), düşünce(1), sevgi(3), iyilik(8), sevinç(1), duygu(3), önyargısızlık(1), duyarlılık(2), arkadaşlık(6), yardımseverlik(5), kibarlık(1), huzur(1), kızmamak(1), bağımsızlık(1), anlaşmazlıkların çözümü(1), pembe bir bulut(1) olmak üzere toplam 67 adet metafor oluşturulmuştur. Bu metaforlardan 26

kez yazılan mutluluk metaforu en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. İyilik 8 kez, arkadaşlık 6 kez yazılarak en fazla yazılan diğer metaforlar olmuşlardır. Yardımseverlik 5 kez, anlayış 4 kez, sevgi ve duygu 3 kez, duyarlılık 2 kez, iyi niyet, düşünce, sevinç, önyargısızlık, kibarlık, huzur, kızmamak, bağımsızlık, anlaşmazlıkların çözümü ve pembe bir bulut 1 kez yazılmıştır.

Doğa kodunu; Pamuk(3), bebek(2), insanlar(11), her şey(2), hayvanlar(1), canlılar(1), çocuk(1), gül(1), herkes(2), güneş(3), kelebek(5), güzellik(1), hiçbir şey(1), gökkuşağı(1), çiçek(3) olmak üzere toplam 38 adet metafor oluşturmuştur. İnsanlar metaforu 11 kez yazılarak en fazla yazılan metafor olmuştur. Kelebek 5 kez, pamuk, güneş ve çiçek 3 kez, bebek, her şey ve herkes 2 kez, hayvanlar, canlılar, çocuk, gül, güzellik, hiçbir şey ve gökkuşağı 1 kez yazılmıştır.

Statü kodunda; Meslek(1), silgi(1), barış(1), melek(1), gözlük(1), ışık(1), zaman(1), okul(1), öğretmen(1), mimarlar(1), tavşan(1), şiir(1), marketçi(1), ders(1), başarı(1), küpe(1), eşitlik(1) olmak üzere 17 tane metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bütün metaforlar 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Hoşgörüyü **bir pamuğa** benzetirim. Çünkü **pamuk yumuşaktır ve eğer hoşgörülü olursak karşımızdakilere yumuşak davranır onları kırmayız.**” (Ö36, K)

“Hoşgörüyü **anlayışa** benzetirim. Çünkü **hoşgörülü olmazsak aynı zamanda anlayışsız da olmuş oluruz.**” (Ö55, K)

“Hoşgörüyü **çiçeğe** benzetirim. Çünkü **çiçeğin bir yaprağı kopunca hoşgörüm yok olmuş olur.**” (Ö83, K)

“Hoşgörüyü **silgiye** benzetirim. Çünkü silgi **yanlış yazıları siler, hoşgörü de aramızdaki kötülükleri siler.**” (Ö92, E)

“Hoşgörüyü **mutluluğa** benzetirim. Çünkü **insanlar her şeyi hoşgörüyle karşılarsa bizde mutlu oluruz.**” (Ö95, E)

“Hoşgörüyü **duyarlılığa** benzetirim. Çünkü **duyarlı insanlar aynı zamanda hoşgörülüdür.**” (ö124, E)

“Hoşgörüyü **öğretmene** benzetirim. Çünkü **öğretmenler bize sevgiyi, saygıyı, hoşgörüyü öğretiyor.**” (Ö152, K)

“Hoşgörüyü **gözlüğe** benzetirim. Çünkü **o olmadan gerçeği göremeyiz.**” (Ö249, K)

“Hoşgörüyü **zamana** benzetirim. Çünkü **insanlar zaman geçtikçe hoşgörüyü anlar ve hoşgörü gösterirler.**” (Ö288, E)

“Hoşgörüyü **mimarlar** benzetirim. Çünkü **mimarlar bize bu hoşgörüyü yapmasaydı biz evsiz kalırdık.**” (Ö314, E)

“Hoşgörüyü **şiire** benzetirim. Çünkü **hoşgörü başkalarının düşüncelerini hoş görmek demektir. Şiirlerde bir sürü kıta vardır. Her kıtada başka bir düşünce, bunların hepsi hoş görülerek yazılmıştır.**” (Ö372, K)

“Hoşgörüyü **küpeye** benzetirim. Çünkü **hoşgörü takı gibi hayatı süsler.**” (Ö474, K)

Ahlaki değer. Ahlaki değer temasında yer alan kodlar ve metaforlar tablo 14’te yer almaktadır.

Tablo 8.

“Hoşgörüyü ...benzetirim. Çünkü...” sorusuna yönelik ahlaki değer temasında oluşturulan metaforlar ve dahil oldukları kategorilere ilişkin bulgular

KATEGORİ	TEMA	KOD	METAFOR	F	%
HOŞGÖRÜ	AHLAKİ DEĞER	DUYGU	Ceylan(1), fedakarlık(1), mutluluk(1), dürüstlük(3), sevgi(1), yardımseverlik(2), ihtiyaç(1), kibarlık(4), duyarlılık(2), sabır(1), iyilik(12), naziklik(2), dürüstlük(1), anlayış(4), empati(1), kardeşlik(1), arkadaşlık(4)	42	29
		YAKIN ÇEVRE	Anne baba(1), ailem(10), babam(4), abim(3), kendim(1), arkadaşım(3), teyzem(1), annem(2), öğretmenler(5)	30	24
		UYUM	Köprü(1), insanları düşünmek(1), iç güzellik(1), anlamak(1), uçurum atılan taş(1), saf Birsu(1), güzel söz(1), yardımlaşma(1), düğme(1), giysiler(1), iyi kalplilik(1), birini uyarmak(1), insanlık(1), dinlemek(1), akıllı telefon(1), insan iskeletindeki kaslar(1), davranış(1), önem(1), ahlak kuralları(1), vücut(1), toplum(1), barış(1), paylaşmak(1)	23	16
		STATÜ	Anneler(1), insan(13), dış fırçası(1), ağaç(1), can(1), Peygamberimiz(2), Atatürk(5), misafir(2), suarez(2), hayvanlar(1), Mevlana (19)	48	34

Tablo 8 incelendiğinde hoşgörü kategorisine ait ahlaki değer temasında 4 tane kod oluşturulmuştur. Bu kodlar; duygu, yakın çevre, uyum ve statüdür.

Duygu koduna ait; Ceylan(1), fedakarlık(1), mutluluk(1), dürüstlük(3), sevgi(1), yardımseverlik(2), ihtiyaç(1), kibarlık(4), duyarlılık(2), sabır(1), iyilik(12), naziklik(2), dürüstlük(1), anlayış(4), empati(1), kardeşlik(1), arkadaşlık(4) olmak üzere toplam 42 adet metafor oluşturulduğu görülmektedir. Bu metaforlardan 12 kez yazılan iyilik metaforu en fazla yazılan metafordur. Bunun dışında anlayış, kibarlık ve arkadaşlık metaforları 4 kez, dürüstlük metaforu 3 kez, yardımseverlik, duyarlılık ve naziklik değerleri 2 kez yazılmıştır. Ceylan, fedakarlık, mutluluk, sevgi, ihtiyaç, sabır, dürüstlük, empati ve kardeşlik değerleri 1 kez yazılmıştır.

Yakın çevre koduna ait; Anne-baba(1), ailem(10), babam(4), abim(3), kendim(1), arkadaşım(3), teyzem(1), annem(2), öğretmenler(5) olmak üzere toplam 30 adet metafor oluşturulmuştur. Bu metaforlardan 10 kez yazılan ailem metaforu en fazla yazılan metafordur. Bunun dışında öğretmenler 5 kez, babam 4 kez, abim ve arkadaşım 3 kez, annem 2 kez, anne baba, kendim ve teyzem 1 kez yazılmıştır.

Uyum koduna ait; Köprü(1), insanları düşünmek(1), iç güzellik(1), anlamak(1), uçuruma atılan taş(1), saf bir su(1), güzel söz(1), yardımlaşma(1), düğme(1), giysiler(1), iyi kalplilik(1), birini uyarmak(1), insanlık(1), dinlemek(1), akıllı telefon(1), insan

iskeletindeki kaslar(1), davranış(1), önem(1), ahlak kuralları(1), vücut(1), toplum(1), barış(1), paylaşmak(1) olmak üzere toplam 23 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan tüm metaforların 1 kez yazıldığı görülmektedir.

Statü koduna ait; anneler(1), insan(13), dış fırçası(1), ağaç(1), can(1), Peygamberimiz(2), Atatürk(5), misafir(2), Suarez(2), hayvanlar(1), Mevlana (19) olmak üzere 11 farklı toplam 48 adet metafor oluşturulduğu görülmektedir. Oluşturulan metaforlardan 19 kez yazılan Mevlana metaforunun en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. insan metaforunun da 13 kez yazılarak 2. en fazla yazılan metafor olduğu görülmektedir. Atatürk 5 kez, Peygamberimiz, misafir ve suarez metaforları 2 kez, anneler, dış fırçası, ağaç, can ve hayvanlar metaforları 1 kez yazılmıştır.

Aşağıda öğrencilerin oluşturduğu metafor cümlelerine ilişkin örnekler sunulmuştur;

“Hoşgörüyü **ceylana** benzetirim. Çünkü **ceylan kibar, hoşgörülü diye düşünüyorum.**” (Ö3, K)

“Hoşgörüyü **ağaca** benzetirim. Çünkü **ağaçlar hayvanlara yuva ve oksijen verir.**” (Ö72, K)

“Hoşgörüyü **dış fırçasına** benzetirim. Çünkü **dişimizi fırçaladıkça dişlerimiz temizlenir. Hoşgörülü olunca da kişiliğimiz temizlenir.**” (Ö79, K)

“Hoşgörüyü **ağaca** benzetirim. Çünkü **hoşgörünün kökleri yani kuralları vardır.**” (Ö121, E)

“Hoşgörüyü **Mevlana’ya** benzetirim. Çünkü **Mevlana hoşgörülü biri olduğu için hiç kimsenin kalbini kırmıyor ona kendimizi benzetmeliyiz.**” (Ö137, E)

“Hoşgörüyü **saf bir suya** benzetirim. Çünkü **hoşgörülülerin içi affedici ve saftır.**” (Ö170, K)

“Hoşgörüyü **insanlığa** benzetirim. Çünkü **hoşgörü insanlığın bir simgesidir. Ben hoşgörülüyüm, hoşgörülülere severim.**” (Ö176, K)

“Hoşgörüyü **düğmeye** benzetirim. Çünkü **ceketten ayrılmaz aynı hoşgörü gibi.**” (Ö247, K)

“Hoşgörüyü **peygamberimize** benzetiriz. Çünkü **o çok hoşgörülü bir insandı. Bizlere örnek gösterilecek tek insandır.**” (Ö290, E)

“Hoşgörüyü **giysilere** benzetirim. Çünkü **giysiler bizi soğuk ve sıcaktan korur, hoşgörü de korur.**” (Ö511, E)

5. TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Sosyal bilgiler dersinin öncelikli amacı iyi yurttaş yetiştirmedir. İyi yurttaş tanımında yer alan nitelikler ele alındığında Türk Milli Eğitim Temel Kanunu’nda da ifade edilen “Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren” bireyler vurgusu dikkat çekmektedir. Sosyal Bilgiler dersi hem öncelikli amacına ulaşabilmek, hem de Türk Milli Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen nitelikleri kazandırabilmek için hazırlanan yeni programında değerler eğitimine ayrı bir önem vermektedir. Dersin disiplinlerarası yapısının yanında toplumsal hayatla iç içe oluşu sebebiyle değerler eğitiminde ayrı bir misyon yüklenen sosyal bilgiler dersi kapsamında birçok değer incelemesi araştırması gerçekleştirildiği görülmektedir (Balci, 2008, Gömleksiz ve Cüro, 2010, Fidan, 2013). İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin, hedef alınan hoşgörü ve saygı değerlerini ne kadar kavrayabildiklerini bu değerlere ait metaforik düşünce biçimlerini belirleyebilmeyi ele alan bu çalışmada ilk olarak “saygı” kategorisinde en fazla metafora sahip kodların “yakın çevre” ve “duygu” kodları olduğu en çok yazılan metaforların ise büyüklerimiz, sevgi, milli bilinç, inanç,

Allah, Atatürk ve duygu metaforları olduğu tespit edilmiştir. Yakın çevre ve ailenin değerlerin oluşumunda etkili olduğunu ifade eden Şen (2008)'in bu görüşü araştırma ile paralellik göstermektedir. Öğrencilerin ürettikleri metafor yapısında yakın çevre ve aileden etkilendiklerini işaret eden örneklerle sık şekilde karşılaşılmıştır. Bu bulguya benzer bir başka araştırmada Baydar (2009) bireyin değerlerinin oluşumuna öğretmenlerle birlikte aile, medya, yakın çevre ve arkadaş grubunun beraber etki etmekte olduğunu belirtmiştir. Bu yönüyle hem metafor oluşturmada hem de değerlerin edinilmesinde yakın çevre etkisinin bu araştırmada da olduğu söylenebilir. Tay, Durmaz ve Şanal (2013)' a göre de sevgi, aile ve saygı en çok kullanılan değerler olmuştur. Akbaş'ın (2004) aileye önem verme ve güvenilir olma gibi geleneksel değerleri; saygılı ve hoşgörülü olma gibi demokratik değerleri; temiz olma gibi temel değerleri öğrenciler tarafından ifade edilmiştir.

Araştırmanın diğer değeri olan "hoşgörü" kategorisinde ise en fazla metafora sahip kodların saygı kategorisinde olduğu gibi "yakın çevre" ve "duygu" olduğu görülmüştür. Bu iki değere ilişkin bulguların birbiri ile paralellik göstermesinde saygı değerinin temelinde ve gelişmesinde hoşgörü değerinin etkili oluşu düşüncesi yatıyor olabilir. En çok yazılan metaforların ise duygu, statü, iyilik ve insan oluşu da araştırmaya katılan öğrencilerde hoşgörü değerinin şekillenmesine ilişkin fikir verir niteliktedir. Öğrenciler hoşgörü değerinin oluşması ve gelişmesinde büyüklerinden beklentilerini ortaya koyan örnek açıklamalarda gerçekleştirmişlerdir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programında değerlere önem verilmesi gerektiği üzerinde özellikle durulmuştur. Örf ve adetlerine bağlı, adil, çalışkan kişiler yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca evrensel değerlerin, ulusal değerlerin benimsetilerek sorumluluk sahibi duyarlı, ahlaklı bireyler yetiştirilmesi gerektiği de vurgulanmıştır (MEB, 2009). Köylü (2007) çalışmasında, değerlerin eğitim ortamına aktarılması ve bu doğrultuda işlenen derslerin öğrencilerin hayat felsefelerini oluşturmaları açısından önemli olduğunu belirtmektedir. Keskin (2008) çalışmasında, Sosyal Bilgiler dersinin değerlerin öğretimi ve kazandırılması için en uygun ders olduğunu dile getirmiştir. Değerlerin odak noktası insan olduğuna göre, değerlerin ifade edildiği ana mekanizma bireyin sosyal rolüdür. Davranışlar bireyin sosyal rolünü oluşturur. Birey de roller aracılığıyla istenilen hedefe doğru işlevlerde bulunur. İnsanların sosyal rollerinden dolayı birbirleriyle ilişki kurdukları (Fichter, 2002) düşünüldüğünde, öğrencilerin araştırmada ürettikleri metaforlarda statü ve duygu kavramlarına yer vererek bu düşüncüyü destekler bir bulgu ortaya koydukları söylenebilir.

Görüşmelerden elde edilen sonuçlara göre öğrencilerin soyut bir şekilde sunulan değerleri içselleştirmede önemli örnekler ortaya koydukları ve bunları metaforlar yardımı ile somut olarak ifade edebildikleri görülmüştür. Öğrencilerin değerleri, değerlerin taşıdıkları anlamları temel anlamları yönüyle bildikleri, günlük hayat rutini olarak görülen davranış ve yaşantılarında özellikle sınıf içerisinde arkadaşları ve öğretmenlerine karşı bu değerlere uygun şekilde davrandıkları katımlı gözlemler sırasında da belirlenmiştir. Parker'a (2001, 84-87) göre, çocuklar toplumda benimsenen değerler doğrultusunda yetiştirileceklerse, eylem ya da davranışlarına bunların yansıtılması önemlidir. Nitekim bir toplumda sağlam temellere dayalı güçlü bir gelecek inşa etmek isteniyorsa uygulamaya geçirilmiş istendik davranışların gözlenebileceği bir eğitim sürecinden geçmiş öğrencilere sahip olmak gerekir. Özellikle değerlerin kazandırılmasında bahsi geçen eğitim süreci öğrencilerin değeri öğrenmesine yardımcı olması, genel değerlerin verilmesi, ders içeriğinin değerlerle beslenmesi ve öğrencilerin değerleri bilmesine, onları analiz ve muhakeme etmelerine yardımcı olması bakımından önemlidir (Kan, 2010). İşcan (2007), Berg (2003), Skaggs ve Bodenhorn (2006), Cahoğlu ve Somuncuoğlu (2000)' un çalışmaları ile de ortaya konduğu üzere öğretim sürecinde yararlanılan değerler eğitim programlarının öğrenci başarısı üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Uygulanan değerler

eğitimi programları sayesinde öğrencilerin değerleri içselleştirerek ve davranışa dönüştürebildiklerini ortaya koyan yukarıdaki bulgular ile araştırmada ulaşılan bulgu ve gözlem sonuçları paralellik göstermektedir. Öğrencilerin metafor oluşturma ve oluşturdukları metaforları açıklamada ortaya koydukları performansları bu durumun bir göstergesi olarak görülebilir.

Oluşturulan metaforlar arasında hoşgörü değerine yönelik olanlarda sayıca azlığın nedeni düşünüldüğünde hoşgörü değerinin yaş grubu özelliği sebebiyle katılımcıların hala somut işlemler döneminde bulunmaya devam edişlerinden kaynaklı olarak değer yeterince anlaşılammış olması ya da öğrencilerin Sosyal Bilgilerin yanı sıra Türkçe, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi gibi bu değer kendisine yer bulduğu diğer derslerde de yeterince üzerinde durulmamış olabileceği düşünceleri akıllara gelmektedir.

Sonuç

Yaşanan toplumda belirli kurallar vardır. Bu kurallar yazılı olmasa da o toplumun yapısını ve kültürel özelliklerini oluşturur. Bu kuralların içinde toplumun sahip olması gereken belli değerler bulunmaktadır. Bu değerler bireye küçük yaşlarda kazandırılmadığında ilerleyen dönemde toplum açısından sorun yaratan, toplum yapısına ve topluma zarar veren bireyler yetiştirilmiş olur. Bunu engellemek için Türk toplumu için özellikle önem taşıyan saygı ve hoşgörü değerlerinin küçük yaşlarda çocuklara kazandırılması gerekmektedir. Bu nedenle değer eğitimi özellikle sosyal bilgiler dersi içinde öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Özellikle öğrencilerin verilen değerlerle ilgili metafor oluşturabilmeleri öğrencilerin bu değerleri içselleştirebilmelerinin derecesini de göstermektedir. Bu araştırma 4. Sınıf sosyal bilgiler dersi içinde verilen değerleri öğrencilerin içselleştirmelerinde de ne kadar başarılı olduklarını göstermektedir. Ayrıca okullarda yapılan gözlemler öğrencilerin öğrendikleri değerleri yansıtmaları durumlarını da ortaya koymaktadır. Öğrencilerin oluşturduğu metaforlara ilişkin bulgulara göre çıkarılan sonuçlar aşağıda listelenmiştir.

“Saygı” kategorisinde en çok yazılan metaforların “büyüklerimiz” ve “sevgi” olduğu tespit edilmiştir. En fazla metafora sahip kodların ise “yakın çevre” ve “duygu” olduğu görülmüştür.

“yakın çevre” koduna ilişkin en fazla oluşturulan metaforun “büyüklerimiz” metaforu olduğu görülmektedir..

“Duygu” koduna ilişkin en fazla oluşturulan metaforun “sevgi” metaforu olduğu görülmektedir. Öğrenciler saygıyı sevgi duydukları bireylere uygulamaları gereken bir değer olarak ifade etmişlerdir.

“Aile Büyükleri” kodundaki metaforlardan en fazla yazılan metaforun “anne” metaforu olduğu görülmüştür. Öğrenciler anne metaforunu yazmalarındaki sebep olarak annelerinin ona sevgi göstermeleri ve kendilerinden üstün olduğundan dolayı saygı gösterilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Statü” koduna ilişkin oluşturulan metaforlardan en fazla yazılan metafor insan metaforudur. Bu metaforla öğrenciler bütün insanların birbirlerine saygı göstermeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Toplumsal kural” kodunda en fazla yazılan metafor “görgü kuralı” metaforudur. Bu metaforla öğrenciler saygıyı uyulması gereken toplumsal bir kural olarak görmekteirler.

“Saygı” kategorisinde bulunan “yararlılık” temalı metaforlar, duygu, doğal çevre, ahlaki değer ve güven kodlarına göre sınıflandırılmıştır. Öğrenciler

yararlılık teması içinde en fazla duygu koduna ilişkin metafor oluşturmuşlardır.

“Duygu” koduna ilişkin öğrenciler tarafından en fazla oluşturulan metaforlar “hoşgörü” ve “yardımseverlik” şeklindedir. Öğrenciler insanların kendilerine hoşgörülü davranıldığında hoşgörü gösteren kişiye daha fazla saygı duyduklarını ifade etmişlerdir. Yine aynı şekilde kendilerine yardımsever davranan bireylere karşı duyulan saygının da daha fazla olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca kendilerine yardım etmeyen ve hoşgörülü olmayan insanlara karşı saygı değerini göstermediklerini belirtmişlerdir.

“Ahlaki değer” koduna ilişkin öğrenciler tarafından en fazla yazılan metafor “iyi davranmak” şeklinde belirlenmiştir. Öğrenciler insanlar birbirine iyi davrandığında saygı kendiliğinden oluşur şeklinde bir ifadede bulunmuşlardır.

“Doğal Çevre” koduna ilişkin öğrencilerin en fazla yazdığı metafor “insan” metaforudur. Öğrenciler saygıyı insanlarda olması gereken bir özellik olarak ifade etmişlerdir.

“Güven” koduna ilişkin 13 tane metafor oluşturulmuştur ve oluşturulan bütün metaforlar 1 kez yazılmıştır. Öğrenciler bu kodda oluşturdukları metaforlarda genellikle saygının güven duyulan kişilere gösterilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Saygı” kategorisi içinde bulunan metaforlar inanç, duygu, ahlaki değer ve milli bilinç kodlarına göre sınıflandırılmıştır. Öğrenciler “Kutsallık” temasında en fazla milli bilinç ve inanç kodlarında metafor oluşturmuşlardır. “Allah” ve “Atatürk” bu temada en fazla oluşturulan metaforlardır.

“İnanç” koduna ilişkin öğrenciler tarafından en fazla yazılan metafor “Allah” şeklindedir.

“Milli bilinç” koduna ilişkin öğrenciler tarafından en fazla oluşturulan metafor “Atatürk” şeklindedir. Öğrenciler toplum içinde en fazla saygı duyulması gereken kişinin Atatürk olduğunu ve Atatürk’ün çok saygılı davranan biri olduğunu belirtmişlerdir.

“Duygu” koduna ilişkin öğrenciler tarafından 3 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlardan en fazla yazılan “arkadaşlık” olmuştur. Öğrenciler saygının arkadaşlıkta olması gereken bir nitelik olduğunu ve saygı olmazsa arkadaşlığın da olamayacağını ifade etmişlerdir.

“Ahlaki Değer” koduna ilişkin öğrenciler tarafından 6 adet metafor oluşturulmuştur. Oluşturulan bu metaforlarda öğrenciler saygıyı ahlakın bir gereği ve toplumda olması gereken ahlaki değerlerin temeli olarak ifade etmişlerdir.

“Hoşgörü” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar yakın çevre, duygu, uyum, yüceltme kodlarına göre sınıflandırılmıştır. “Sevgi Saygı Geliştirme” temasına ait oluşturulan “yakın çevre” ve “duygu” kodlarında en fazla metafor oluşturulmuştur.

“Duygu” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlarda en fazla “Saygı” ve “Sevgi” kavramlarına rastlanılmıştır. Saygı metaforunu yazan öğrenciler hoşgörüyü daha çok saygı duydukları ve kendilerine saygı gösteren insanlara gösterilmesi gereken bir değer olarak ifade etmişlerdir.

“Yüceltme” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlarda en fazla tekrarlanan “Atatürk” olmuştur. Öğrenciler Atatürk’ün hem kendi halkına hem de başka ülke halklarına hoşgörülü davrandığını ve hoşgörü için örnek gösterilebilecek bir insan olduğunu ifade etmişlerdir.

“Hoşgörü” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar yakın çevre, duygu, doğa ve statü kodlarına göre sınıflandırılmıştır. “Olumlu düşünme” temasında oluşturulan kodlardan en fazla metaforun oluşturulduğu kod “Duygu” kodudur. “Duygu” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlardan en fazla oluşturulan metafor “mutluluk” olmuştur. Öğrenciler hoşgörülü davrandığı zaman mutlu olacağını ve mutlu hissettireceğini ifade etmişlerdir.

“Yakın çevre” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlardan en fazla oluşturulan metafor “arkadaşlarım” olmuştur. Öğrencilere göre arkadaşlar birbirlerine hoşgörülü davrandığı sürece arkadaş olarak kalabilirler ve arkadaş olurlar.

“Doğa” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan “insanlar” metaforudur. Öğrenciler hoşgörüyü insanların birbirlerine sergilemeleri gereken bir değer olarak ifade etmişlerdir.

“Hoşgörü” kategorisinde öğrencilerin oluşturduğu metaforlar duygu, yakın çevre, uyum ve statü kodları içinde sınıflandırılmıştır. “Ahlaki Değer” temasına ait oluşturulan kodlar arasında “duygu” ve “statü” kodları en fazla oluşturulan kodlar olmuşlardır. Öğrencilerin oluşturduğu metaforlar arasında “iyilik” ve “insan” ise en fazla oluşturulan metaforlardır.

“Duygu” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan “iyilik” metaforudur. Bu metaforu yazan öğrenciler cevaplarında insanlar birbirlerine iyilik yaparlarsa hoşgörünün ortaya çıkacağını, iyilik yapan insanın hoşgörü göreceğini ifade etmişlerdir.

“Statü” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan “insan” metaforudur. Öğrenciler oluşturdukları bu metaforla insanların birbirleri arasındaki iletişimi sağlamak için insanların birbirlerine hoşgörü göstermeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

“Yakın Çevre” koduna ilişkin öğrenciler tarafından oluşturulan metaforlar arasında en fazla oluşturulan “ailem” metaforudur. Öğrenciler bu metaforla öğrenciler hoşgörünün aile arasından olması gereken ve aile içinde olan bir değer olarak ifade etmişlerdir.

Öneriler

- Değerlerin öğrencilere aktarılması, örgün eğitim kurumları için hazırlanan öğretim programları aracılığıyla bir plan çerçevesinde yapılmaktadır. Değerlerin kazandırılmasında etkili bir programın hazırlanmasının yanı sıra ders kitapları da önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle ders kitaplarında değer eğitimiyle ilişkin daha somut yaşantı ve hikayelere yer verilmesi yerinde olacaktır.
- Belirlenen değerlerle ilgili metafor oluşturma sürecinde metafor oluşturulurken erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre metafor oluşturma konusunda daha isteksiz ya da yetersiz olduğu görülmüştür. Bu amaçla bu durumun sebeplerini ele alan araştırmalar yapılabilir.
- Hoşgörü değeri öğrencilerin en az önem verdikleri değer olarak ortaya çıkmıştır. Türk toplumu açısından büyük öneme sahip olan bu değer öneminin artırılması için bağlantılı olan din kültürü ve ahlak bilgisi dersi kapsamında bu değer kazandırılması ile ilgili çalışmalar yapılabilir.
- Sosyal bilgiler dersi değer eğitimi kapsamında öğretmenlerin sadece anlatım şeklinde süreci sürdürmeleri öğrencilerin değer eğitimi konusunda gelişmelerini engelleyebilmektedir. Bu yüzden öğretmenler ders içinde dersi eğlenceli, dikkat çekici ve daha öğretici kılmak adına çeşitli etkinlikler ve çalışmalar yapabilirler.

- Bu araştırma sosyal bilgiler dersi programında yer alan değerlerden seçilenler temel alınarak gerçekleştirilmiştir. Değerler eğitiminin etkililiğini artırmak için yapılacak çalışmalara kaynak olması bakımından hem örneklem grubu hem de farklı değerleri ele alan daha geniş kapsamlı araştırmalar planlanabilir.
- Bu araştırmada öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve ailelerin değerler eğitimine ilişkin görüşleri ve katkıları incelenmemiştir. Sonraki çalışmalarda öğretmenlerin, okul yöneticilerinin ve ailelerin de katılımı ile daha kapsamlı çalışmalar yapılabilir.
- Değer eğitiminin ailede başladığı unutulmamalıdır. Bu nedenle ailelerin yaşam boyu öğrenme kapsamında öğretmenler ile bir araya getirilerek değer eğitimi içeren hem teorik hem de uygulamalı bir sürece dahil olmaları sağlanabilir.

6. KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi. Gazi Üniversitesi: Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değerler Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 6(16), 9-27.
- Akbaş, O. (2009). İlköğretim Okullarında Görevli Branş Öğretmenlerinin Değer Öğretimi Yaparken Kullandıkları Etkinlikler: 2004 ve 2007 Yıllarına İlişkin Bir Karşılaştırma, *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 17(2), 403-414.
- Akdağ, H. (2009). *Sosyal Bilgilerin Tanımı, Amacı, Önemi ve Türkiye'deki Yeri, Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yeni Yaklaşımlar-1*. Turan, R., Akdağ, H. (ed.) Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aksal, F., Gazi, Z., ve Bahçelerli, N. (2014). *Araştırmacı Öğrenenlerin Bilgi ve Bilişim Yönelik Metaforik Algularının Değerlendirilmesi*. Akademik Bilişim'14 - XVI. Akademik Bilişim Konferansı Bildirisi.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde "Yardımseverlik" Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi Ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi*. Doktora Tezi Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akpınar, M., Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 20(2), 605-626.
- Aladağ, S. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Albayrak, F. (2015). *İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Kazandırılan Değerlerle İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Görüşleri*. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum.
- Arslan, Z. Ş. ve Yaşar, F. T. (2007). Yükselen Değer Kavramı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım, *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi*. 1(1), 8-11.
- Aslan, R. (2007). *Öğretmen Görüşlerine Göre İlköğretim Birinci Basamaktaki Öğrencilerin Temel Bilgi, Beceri ve Değerleri Kazanma Düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- Ata, B. (2006). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. Öztürk, C. Ve Dilek, D. (Ed.). *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi yapılandırmacı bir yaklaşım içinde*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Ata, B. (2007). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı. C. Öztürk (Ed.), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Yapılandırmacı Bir Yaklaşım (3.Baskı)*. Ankara: Pegem A. 71-83.
- Ata, B. (2011). Sosyal Bilgiler Eğitiminde İyi Bir Örnek: ABD Kongre Kütüphanesinin Amerikan Hafıza Projesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 25(2), 261-270.

- Aydın, M. (2003). Gençliğin değer algısı: Konya örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi* , 1 (3), 121-144.
- Aydın, M. Z. (2010). *Okulda Çalışan Herkesin Görevi Olarak Değerler Eğitimi*. TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi'nde Ceceli Eğitim Kurumlarının Düzenlediği Değerler Eğitimi Buluşmasında sunulmuş bildiri. Ankara.
- Aykaç, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim-Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri, *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(22), 46-73.
- Aykaç, N. ve Başar, E. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitimi Programının Değerlendirilmesi; Eğitimde Yansımalar*. VIII. Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Bildirileri Kitabı. 343-361. Ankara: Sim Matbaacılık.
- Bacanlı, H. (2002). *Psikolojik Kavram Analizleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Bacanlı, H. (2006). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2013). İlköğretim sosyal bilgiler programında yer alan değerler ve değer eğitimi uygulamaları konusunda öğretmen görüşleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*. 14(1). 195-213
- Balcı, N. (2008). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin etkililiği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İstanbul.
- Baltacı, A. (2017). *Nitel Veri Analizinde Miles-Huberman Modeli*. Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED) 2017. 3 (1), 1-15.
- Baydar, P. (2009). *İlköğretim Besinci Sınıf Sosyal Bilgiler Programında Belirlenen Değerlerin Kazanım Düzeyleri Ve Bu Süreçte Yaşanılan Soruların Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova üniversitesi: Adana.
- Berg, H. K. M. (2003). *Values- based character education: A meta-analysis of program effects on student knowledge, attitudes and behaviors*. Master Thesis. California State University
- Cafoğlu, Z. ve D. Somuncuoğlu. (2000). *Global Values in Education and Character Education*. [Online] Retrieved on 24-April-2008
- Fidan, N.K. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi: Nitel Bir Araştırma. *International Journal Of Social science*. 6(3):361-388.
- Gömlüksiz, M.,&Cüro, E. (2011). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Değerlere İlişkin Öğrenci Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*. 8(1), 95-120.
- Güven, B. ve Güven, S. (2009). İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Metafor Oluşturma Becerilerine İlişkin Nicel Bir İnceleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 17(2), 503-512.
- İşcan, C. D. (2007). *İlköğretim düzeyinde değerler eğitimi programının etkililiği*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler Dersi Ve Değerler Eğitimi. *Milli Eğitim Dergisi*. 187. 138-187
- Keskin, Y. (2008). *Türkiye’de sosyal bilgiler öğretim programlarında değerler eğitimi: tarihsel gelişim, 1998 ve 2004 programlarının etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Köylü, M. (2007). Küresel bağlamda değerler eğitimine duyulan ihtiyaç. *İçinde Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu Bildiriler Kitabı (1. baskı, ss. 287-311)*. İstanbul: Dem Yayınları.
- MEB. (2009). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Parker, W. C. (2001). *Social Studies İn Elementary Education*. Merrill Prentice Hall. United States.

- Skaggs, G. ve Bodenhorn, N.(2006). Relation Ships Between Implementing Character Education, Student Behavior And Student Achievement. *Journal Of Advanced Academics*. 18(1). 82-114
- Strauss, A., Corbin, J. (1990). *Basics Of Qualitative Search: Grounded Theory Procedures And Techniques*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1(5). 763-779.
- Tay, B., Durmaz, F.Z. ve Şanal, M. (2013). *Sosyal Bilgiler Dersi Kapsamında Öğrencilerin Değer Ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri*. *GEFAD / GUJGEF* 33(1)
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B. (2015). *Değerler Eğitimi (3. Baskı)*. Ankara; Pegem Yayıncılık